

JÄÄTMEPOLIITIKA JA HUVIKAITSE

Mõtle enne lugemist:

- Kas sinu arvates mõjutab jäätmepoliitika meie igapäevaelu? Kui jah, siis kuidas?
- Kas sa tead, millised jäätmeid käsitlevad strateegiad ja õigusaktid kehtivad sinu kohalikus omavalitsuses?
- Kas sa tead, millised jäätmeid käsitlevad strateegiad ja õigusaktid kehtivad sinu riigis?
- Kas sa tead, mis on Euroopa Liidu jäätmeid käsitlevad strateegiad ja õigusaktid?
- Kuidas on poliitikakujundamise eri tasandid (kohalik, piirkondlik, riiklik, üleeuroopaline) üksteisega seotud?
- Milline on sinu koduriigi poliitikakujundamise protsess riiklikul ja kohalikul tasandil?

MIS ON JÄÄTMEPOLIITIKA EESMÄRK?

Poliitika tähendab tahtlikku tegevust või tegevusi, mille algatajaks on institutsioon, organisatsioon või üksikisik, et kujundada mingi valdkonna suhtes kehtivaid reegleid. Meie Zero Waste saadikutena puutume oma töös poliitikaga igapäevaselt kokku. Tavaliselt kehtestavad poliitikameetmeid valitsusasutused, alates Euroopa institutsioonidest kuni kohalike omavalitsusteni, ent oluline on silmas pidada, et oma meetmed on ka ettevõtetal – näiteks ettevõtte eeskiri, millega määratakse ära, kui suure osa teatud toote materjalist peaks moodustama ringlussevõetud materjal.

Peamiselt mõtleme selles peatükis poliitika all **avalikku poliitikat** – see tähendab valitud riigiametnike ja avalike asutuste tegevust ning otsuseid selles vallas, kuidas jäätmekäitluse ja jäätmetekke vältimise süsteeme seadusega sätestatakse.

Zero Waste saadikute ja selles vallas töötavate organisatsioonide jaoks on äärmiselt oluline teada, kuidas kujundatakse jäätmeid ja ressursse puudutavat avalikku poliitikat. **Selle käigus luuakse tegevusraamistik**, milles kõik ülejäänud sidusrühmad peavad töötama. Kui Zero Waste saadikud teavad, kuidas antud poliitikat kavandatakse ja seejärel jõustatakse, kuidas avalik poliitika mõjutab kohalikke jäätmekäitlussüsteeme ning kuidas poliitikakujundamise eri tasandid üksteisega suhestuvad, siis annab see meile palju eeliseid ja aitab eesmärkideni jõuda.

Kujutle järgmist ülesannet:

Sa oled jäätmeteta majandamise aktivist ja tahad, et rohkem inimesi hakkaks kasutama kaasamüüdavate jookide puhul korduskasutatavaid topse.

Milline oleks sinu tegevuskava?

Kui paljusid inimesi saaksid sellega mõjutada?

Paljud aktivistid alustavad püüdlustega veenda oma sõpru ja tuttavaid, et need võtaksid kohvikusse ise oma tassi kaasa, ja räägivad inimestele, millist reostust ühekorratopsid põhjustavad, ent selline tegevus ei jõua eriti paljude inimesteni. Ehkki selles teemas on loomulikult oluline teadlikkust tõsta, oleks pikas perspektiivis tõhusam mõjutada jookide kaasamüüki reguleerivat süsteemi.

Hea näide on hiljutine juhtum Saksamaalt. Saksamaa aktivistid on mitu aastat kõvasti tööd teinud, et jõuda õigusaktideni, mis toetaksid korduskasutuse ärimudeleid, nagu riiklik õllepudelite [pandipakendisüsteem](#). Õigusaktidega, mis Saksamaal 2020. aastate alguses föderaalasel tasandil vastu võeti ning mis olid osa [EL-i ühekordse plasti direktiivi](#) ülevõtmisest, sätestati nõue, et klientidele toitu pakkuvad ettevõtted peavad pakkuma korduskasutatavaid söögiriistu ning toidu- ja joogipakendeid kohe tarbitavale toidule, kui nende tegevuspind on üle 80 m² ning neil töötab üle viie töötaja. Paljud kohalikud ühendused võtsid uuest föderaalseadusest eeskuju, et ka nende

linnades ja ettevõtetes selline nõue kehtestatakse, ja läksid isegi veel kaugemale, kõrvaldades võimaluse kasutada ühekorranõusid.

See näide illustreerib, kuidas poliitikakujundamise eri tasandid üksteisega (õnneks või kahjuks) suhestuvad – see tähendab, et kohalike jäätmeteta majandamise strateegiate väljatöötamisel tuleb nende kõigiga arvestada.

Kui tahame olla edukad Zero Waste saadikud, siis peame:

- väga hästi aru saama, **kuidas poliitikat kujundatakse**, ja
- oskama **tõhusalt teha huvikaitset** jäätmeteta majandamise strateegiate suunas.

Selles peatükis vaatame lähemalt kahte omavahel seotud ja keerukat teemat, poliitikat ja huvikaitset, mis teineteist täiendavad.

EL on koostanud ulatusliku jäätmete ja ringmajanduse raamistiku. Samas on jäätmekäitluse üksikasjad ning see, kes vastutab erinevate ringmajandusega seotud poliitikameetmete eest, riigiti väga erinevad, seda nii EL-i liikmesriikide seas kui väljaspool EL-i. Kui Zero Waste saadik tahab teha realistlikke, ent samas ambitsioonikaid ettepanekuid kohaliku omavalitsuse poliitika muutmiseks, siis peab ta poliitilist maastikku kindlasti hästi tundma.

EL-i liikmesriikide Zero Waste saadikud saavad oma tegevuses lähtuda Euroopa raamistikust, mis hõlmab jäätmete vedu ja kogumist, ringlussevõttu ja eeltötlust ning üha enam ka korduskasutamist ja jäätmetekke vältimist.

EL-I TÄHTSAMAD JÄÄTMEID KÄSITLEVAD ÕIGUSAKTID

EL-i peamiste õigusaktide tähtsamaid muudatused kinnitati 2018. aasta mais ning nende eesmärk oli juhtida Euroopat ringmajanduse suunas. Kolm muudetud õigusakti on järgmised:

[jäätmedirektiiv](#) (2008/98/EÜ) (tuntud ka jäätmete raamdirektiivina),

[pakendite ja pakendijäätmete direktiiv](#) (1994/62/EÜ),

[prügilate direktiiv](#) (1999/31/EÜ).

Jäätmete raamdirektiivi tähtsaimad punktid:

- EL-i ühine olmejäätmete ringlussevõtu sihtmäär aastaks 2035 on 65%.
- EL-i ühine pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäär aastaks 2030 on 70%.
- Ringlussevõtu sihtmäärad spetsiifilistele pakkematerjalidele (vt allolevast tabelist).
- Siduv sihtmäär vähendada aastaks 2035 prügilasse ladustatavate olmejäätmete osakaalu maksimaalselt 10%-le (vt tabelist).

Ülevaade uutest EL-i liikmesriikidele kehtivatest kohustuslikest jäätmekäitluse sihtmääradest

	2025	2030	2035
Minimaalne olmejätmete korduskasutuseks ettevalmistamine ja ringlussevõtt	55%	60%	65%
Maksimaalne olmejätmete prügilas ladestamine			10%
Minimaalne pakendijätmete ringlussevõtt	65%	70%	–
Plast	50%	55%	–
Puit	25%	30%	–
Raudmetallid	70%	80%	–
Alumiinium	50%	60%	–
Klaas	70%	75%	–
Paber ja papp	75%	85%	–

- Liigiti kogumise kohustus laieneb ohtlikele olmejätmetele (2022. aasta lõpuks), biojätmetele (2023. aasta lõpuks) ja tekstiilile (2025. aasta lõpuks).
- Miinimumnõuded laiendatud tootjavastutuse süsteemidele, mille eesmärk on parandada nende juhtimist ja kulutõhusust.
- Jätmetekke vältimise eesmärkide tugevdamine, mis nõuab liikmesriikidel konkreetseid meetmeid toidujätmete ja mereprügiga tegelemiseks. Selle eesmärgiks on toetada EL-i panust ÜRO kestliku arengu eesmärkide täitmiseks.

2023. aastal vaadatakse jätmete raamdirektiiv ning pakendi- ja pakendijätmete direktiiv uuesti üle ning tõenäoliselt tehakse nendes ka muudatusi. See tähendab kohalikele omavalitsustele uusi sihtmäärasid, definitsioone ja nõudeid jätmete kogumise, ringlussevõtu ja korduskasutuseks ettevalmistamise kohta.

Euroopa Komisjon avaldas 2019. aastal [teise ringmajanduse tegevuskava](#), milles arendati edasi 2015. aastal avaldatud esimest tegevuskava. Niisiis on ringmajanduse mõiste ja sellega seotud seadusandlus EL-i liikmesriikide jaoks võrdlemisi uued. Sellest hoolimata võime EL-i teise ringmajanduse tegevuskava valguses oodata tulevikus rohkem direktiive, mis keskenduvad erinevatele probleemidele alates rohepesust kuni tekstiilide korduskasutuse, [ökodisaini](#), korduskasutuse ja ringlussevõtu definitsioonini – kõik need mõjutavad suuresti EL-i kohalikke jätmeteta majandamise strateegiaid.

2019. aastal võeti EL-is vastu teedrajav õigusakt, et peatada plasti tulva meie keskkonda ja ookeanidesse – [ühekordse plasti direktiiv](#). See on oluline osa Euroopa strateegiast plasti kohta ringmajanduses (2018), mille eesmärgiks on vältida plastjätmete teket ja tegeleda nendest põhjustatud probleemidega. Muuhulgas kavatakse selleks sammhaaval kasutuselt kõrvaldada tarbetud ühekorraplastist tooted, pakkudes tarbimise vähendamiseks majanduslikke stiimuleid ja aidates minna üle korduskasutussüsteemidele, ning edendades ühtlasi jätmete liigiti kogumist ja **laiendatud tootjavastutuse süsteeme**.

Laiendatud tootjavastutuse süsteemid on valitsuste käsutuses olev poliitikameede. Nendes rakendatakse „saastaja maksab“ põhimõtet, asetades vastutuse toote kogu elutsükli eest – alates keskkonnasõbralike ja väikese keskkonnamõjuga toodete disainist kuni nende kasutusea lõpuni – tootjatele endile. Selliste süsteemide ülesehitus ja rakendamine (ja seega ka järgnev toimimine) on Euroopas riigiti väga erinevad, ent üldpõhimõte on sama – turule toodavate materjalide tootjad peaksid olema (majanduslikult) vastutavad selle eest, et neid nõuetekohaselt käideldakse.

Kõige levinumad laiendatud tootjavastutuse süsteemidesse kuuluvad tooted on (plast)pakendid, elektri- ja elektroonikaseadmete jätmed, rehvid, madratsid jms, ent ka see on riigiti erinev.

Ühekordse plasti direktiivi on lähemalt tutvustatud selles Teeme Ära SA tõlgitud [ülevaates](#).

EL-i mittekuuluvatest riikidest pärit Zero Waste saadikud peaksid silmas pidama, et nende kohaliku omavalitsuse ja riikliku omavalitsuse kohustus kirjeldatud reegleid järgida sõltub suuresti antud riigi ja EL-i vahelisest kokkuleppes. EL-iga liituda soovivate riikide jaoks on need direktiivid varem või hiljem siduvad, ent kuniks keskkonnateemalised läbirääkimised pole alanud, ei ole riigil ametlikku kohustust antud õigusakte järgida, mis kehtib enamiku kandidaatriikide kohta. Riikidele nagu Šveits on EL-i direktiivid teatud määral siduvad, seda eriti [ühtse turu](#) reeglite osas. Ühendkuningriigi seadusandlus eraldati Brexiti lepinguga EL-i omast ja Ühendkuningriiki töötab nüüd välja enda jätmete ja ringmajanduse raamistikku.

RIIGI TASANDI POLIITIKA

Tähtis on mõista, milline on sinu riigis kohalike, piirkondlike ja riikliku valitsuse vaheline suhe poliitikakujundamise, aruandluse ja andmete kogumise asjus.

EL-i liikmesriikidele kehtivad ülaltoodud sihtmäärad ning nende saavutamine on riiklike valitsuste otsene vastutus. Enamikul juhtudel delegeeritakse jäätmevalitsuse riigi tasandilt kohalikule või piirkondlikule tasandile, kus EL-i eesmärkide tegelikul täitmisel saab põhiliseks probleemiks see, kes vastutab suutlikkuse tagamise, õigete meetodite valiku ja vajaliku rahastuse hankimise eest.

Meie Zero Waste saadikutena peame tundma nii asjaomast EL-i poliitikat kui ka teadma, millised olulised ringmajandusega seonduvad õigusaktid kehtivad riiklike valitsuste jurisdiktsioonis.

Võimalikud riikidevahelised erinevused:

- omavalitsustel on jäätmekäitluse üle täielik kontroll; või
- jäätmete kogumine on kohaliku omavalitsuse ülesanne, ent tasusid võidakse koguda piirkonna tasandil; või
- otsused selle kohta, mida saab koguda, kui palju selle eest tasu võetakse ja kuidas jäätmeid töödeldakse, tehakse täielikult riigi tasandil.

Igas riigis ja mõnikord ka riigi kindlates piirkondades on avalikud asutused, kes vastutavad jäätmetega seotud andmete kogumise eest. Toome mõned näited riiklikest jäätmevaldkonna ametiasutustest ja nende kogutud andmetest:

[Inglismaa](#)

[Põhja-Iirimaa](#)

[Saksamaa](#)

[Wales](#)

[Itaalia](#)

[Portugal](#)

[Šotimaa](#)

[Hispaania](#)

[Horvaatia](#)

Loomulikult ei ole see jäätmetatistika veebilehtede nimekiri lõplik, vaid need on lihtsalt mõned näited avalikest asutustest, mis vastutavad jäätmeandmete kogumise eest.

Lisalugemist ja tähtsamad lingid:

[Eurostati andmed segaolmejäätmete kohta;](#)

[Eurostati andmed ringlussevõtu kohta;](#)

[Eurostati andmed biojäätmete kohta;](#)

[Seas at Riski kaart](#) – parimad tavad ühekorraplastist tekkiva prügi vältimiseks kogu Euroopast;

[Ühekorraplasti direktiiv ja ringmajandust toetavad lahendused](#) – ülevaatluk kokkuvõte EL-i ühekordse plasti direktiivist, kus on toodud ka liikmesriikide konkreetset eesmärgid ja neile esitatud nõuded;

[Achieving the EU's Waste Targets: Zero Waste Cities showcasing how to go above and beyond what is required](#) – ülevaade Zero Waste linnadest, kes oma tegevusega on juba saavutanud EL-i jäätme-eesmärgid.

Miks on arvutusmeetodid olulised?

Kõik Zero Waste saadikud peaksid pidama silmas järgmist: ehkki Eurostati andmed annavad kõige ulatuslikuma ülevaate EL-i ja selle lähinaabrite jäätmeandetest (seetõttu on need ka meie käsiraamatusse lisatud), ei saa neid pidada täielikult tõendatavateks ega täpseteks. See ei ole Eurostati viga. Liikmesriikides kogutakse eri kvaliteediga andmeid ning kasutatakse erinevaid arvutusmeetodeid, mis tähendab, et neid on omavahel keeruline võrrelda. Meie Zero Waste saadikutena peame toetama **ühtlustatud andmekogumist** kõigis EL-i liikmesriikides, mida saab seejärel kohaldada ka teistele Euroopa riikidele. See tähendab näiteks uute EL-i ringlussevõtu määrade ning teiste jäätmete mõõtmiseks kasutatud põhinäitajate arvutusmeetodite ühtlustamist ja kohaldamist, võttes eeskujuks näiteks [Zero Waste Cities Certification](#) raamistiku.

EL on liikmesriikidele viimastel aastatel sätestanud uued mõõtmis- ja arvutamismeetodid, mis tõenäoliselt langetavad praeguseid ringlussevõtu näitajaid.

Miks langetaksid ühtlustatud arvutusreeglid mõnede riikide ringlussevõtu näitajaid?

Mida kirjutatakse sellest peatükis „Jäätmeandmete kogumise alused“?

Enne said liikmesriigid aruannetesse lisada kõik ringlussevõetavad materjalid, mida sortimisjaamades ja kogumismeetodite teel koguti. Enamikul juhtudest on osa kogutud materjalist saastunud ja liiga madala kvaliteediga, et seda ringlusse võtta. Sellised materjalid saadetakse prügilasse või jäätmepõletusjaama, mis tähendab, et koos nendega maalib statistika tegelikkusest parema pildi.

Uues EL-i ringlussevõtu metoodikas arvestatakse nüüd ainult selle materjaliga, mis ametlikult ringlusse võetakse. Seda metoodikat tuleb hakata kasutama EL-i sihtmäärade järgmises ringis ehk hiljemalt 2025. aastal, mis tähendab, et esimesed tulemused saabuvad tõenäoliselt 2027. aasta alguses või keskel (tavapärase aeg, mis kulub selliste näitajate aruandluseks).

Miks ei ole EL-is rohkem korduskasutust ning jäätmetekke vältimist käsitlevaid õigusakte?

Meie kui Zero Waste saadikud peaksime alati prioriteediks seadma ja toetama poliitikat, mis väldib ressursside muutumist jäätmeteks. Ringlussevõtmist ei piisa, et meid praegusest kriisist välja aidata – meil on vaja teha enam, et korduskasutatavad tooted, materjalid ja süsteemid saaksid meie igapäevaelu osaks.

Nagu rääkisime ka peatükkides „Zero Waste linnade mudel“ ja „Jäätmeteta majandamise alused“, vastutavad olmejäätmete kogumise ja veo ning kõrvaldamise eest reeglina kohalikud omavalitsused. Sageli on kohalike omavalitsuste otsustada ka kodanike makstava jäätmetasu struktuur, mis aitab luua jäätmete vähendamist toetavat süsteemi.

Kui me aga jäätmehierarhias ülespoole liigume, keskendudes pigem korduskasutusele, parandamisele ja disaini muutmisele, muutub ka kohalike omavalitsuste roll veidi segasemaks, kuna mängu tulevad paljud muud osapooled ja seadusandlikud tegurid. Nimetatud osapoolteks on näiteks restoranid, hotellid, baarid jne; seadusandlik pool näeb aga korduskasutuse ja jäätmetekke vältimise seisukohast teistsugune välja, kuna sellega tuleb tegeleda laiemalt riiklikul ja Euroopa-ülesel tasandil, et mõju ulatuks ühe omavalitsuse piiridest kaugemale.

Näited jäätmetekke vältimise algatuste kohta kohalikul tasandil:

- mitme tootekategooria pandipakendisüsteemid (joogi- ja toidupakendid);
- parandus- ja korduskasutuskeskused suuremõõtmeliste esemete ja elektroonikaseadmete jaoks;
- pakendivabad poed;
- korduskasutatavate mähkmete pesu ja kohaletoimetamine;
- toidujagamisplatvormid ja -äpid;
- kirbuturud, kus võib müüa kõikvõimalikke kasutatud esemeid, ehkki levinuimad on tekstiilitooted.

Pandipakendisüsteemid ja linnapõhise jäätmetekke vältimise poliitika piirangud

Vaatame lähemalt ühte tähtsaimat korduskasutusmeetet: pandipakendisüsteemi. Eestlastele on see tuttav: toote hinnale lisatakse väike pandisumma, mille saab tarbija tagasi siis, kui ta toote vastava teenuse pakkujale või tagastuspunkti tagastab. Kuigi näiteks Eestis võetakse enamik pandipakendisüsteemis olevaid pudeleid pärast tagasikorjamist materjalina ringlusse, on see süsteem eelkõige loodud pakendite korduskasutuse jaoks. Üheks näiteks võib tuua kaasamüügitoitude mõeldud nõudesüsteemid, mis ka Eestisse on tekkinud – tellid toidu korduskasutatavas karbis, maksad väikse pandi ning karbi tagastamisel saad pandi tagasi, karp aga viiakse pesu ja uuesti kasutusse.

Tegu on võrdlemisi lihtsa süsteemiga, mida kasutatakse kogu Euroopas üha rohkem. Oluline on aga välja tuua, et paljudes kohtades eksisteerivad pandipakendisüsteemid vaid linna tasandil - näiteks kohalikud topsiringid. Selleks, et olulist mõju avaldada ja

Pilt kampaaniast [We Choose Reuse](#)

teha kodanikele selgeks, kus pandipakendisüsteem täpselt kehtib, tuleks selliseid süsteeme rakendada kas piirkondlikul või riiklikul tasandil. Riiklik pandipakendisüsteem on tähtis, kuna see saab seada ühtlustatud disainikriteeriumid korduskasutatavale pakenditele. See tähendab, et on kehtestatud kindlad nõuded anumate disainiks ja tootmiseks, mida kõik tootjad peavad järgima. See võimaldab anumaid lihtsasti puhastada ja korduskasutuseks ette valmistada, luues samas võrdsed võimalused kõigile, kes on seotud nende anumate pandipakendisüsteemiga, alates tootjatest kuni neid tooteid müüvate poodideni.

Kui pandipakendisüsteem kehtib ainult ühes linna piires, kuid naaberlinnas mitte, siis ei tunne tootjad vajadust süsteemi kasutama hakata ning kodanike jaoks ei ole selge, kus pandipakendeid vastu võetakse ja kus mitte.

Tähtis on silmas pidada, et see ei tähenda sugugi, et linnad ei võiks oma kohalikke pandipakendisüsteeme rakendada. Kui riiklike seadustega pole pandipakendisüsteemi või muud korduskasutatavate pakendite kogumissüsteemi ette nähtud, siis võib linnadel olla väga oluline roll korduskasutussüsteemide teerajajaks olemisel ja rakendamisel.

Ettevõtted nagu [Recup](#), [reCIRCLE](#) ja paljud teised laienevad kiiresti üle kogu Euroopa, tehes koostööd linnadega ja paigaldades korduskasutatavate kohvitopside ja kaasamüügitoidu pakendite kogumissüsteeme. Ettevõtted nagu Prantsusmaal tegutsev [Uzaje](#) paigaldavad tsentraliseeritud puhastustaristut, mis toetab korduskasutatavate pakendite kasutamist, pakkudes ettevõtetele ohutuid ja lihtsaid meetodeid toodete korduskasutuseks.

Kui toetame pandipakendisüsteemide kasutuselevõttu EL-i liikmesriikides, on oluline silmas pidada, et ühekordse plasti direktiivis toodud sihtmäärad plastjoogipudelite kogumiseks on 2025. aastaks 77% ja 2029. aastaks 90%. Seda eesmärki **ei ole võimalik saavutada ainult tavapärase liigiti kogumise abil**, mistõttu on selleks vaja pandipakendisüsteeme, kuna on tõestatud, et need aitavad saavutada väga häid tulemusi. Näiteks Eestis, kus on riiklik pandipakendisüsteem plastjoogipudelitele, on see eesmärk juba saavutatud. Zero Waste saadikutena saame tuua seda omavalitsustele näiteks, kuidas pandipakendisüsteem võiks toimida ka teiste tooteliikide puhul nagu e-kaubanduse pakendid, et aidata kiirendada üleminekut ringmajandusele.

Loomulikult on pandipakendisüsteemid vaid üks tööriistadest/poliitikatest, mis aitab jäätmeteket vältida. Tegelikult on selleks rohkelt poliitikameetmeid, mis erinevad üksteisest olenevalt sihtmaterjalist/tootest. Hea näitena võib tuua paranduskohvikud ja korduskasutuskeskused, kuhu kodanikud saavad tuua oma tooted või materjalid, alates jalgratastest kuni mööbli ja elektroonikaseadmeteni, mis seal ära parandatakse ja uuesti maha müüakse – selliseid kohti on Zero Waste linnades rohkelt. Ettevõtted kasutavad oma korduskasutussüsteemide uuendamiseks üha enam digitaalset tehnoloogiat – näiteks Kataloonia korduskasutussüsteem [eReuse](#), mis loob plokiahelatehnoloogia abil avatud lähteloodiga kaardi, millel on näha kõik piirkonnas parandatud ja korduskasutatud elektroonikatooted.

Mida linnadelt korduskasutuse ja jäätmetekke vältimise osas oodata?

Mida sa linnadelt seni loetut arvesse võttes ootaksid?

Mõttele aktivistile, kes tahtis vähendada linnas kasutusel olevate ühekorratopside arvu. Milliseid poliitikameetmeid võiks ta omavalitsusele (ja riigi valitsusele) soovitada?

Kuna linnapõhiste jäätmetekke vältimise meetmete rakendamisel tuleb kaasata rohkem eri osapooli, võivad mõned omavalitsused kõhkleva hakata või ei pea seda prioriteediks. Sageli võib meil Zero Waste saadikutena olla hea läbisaamine jäätmekäitluse vallas töötavate linnaametnikega, ent korduskasutuse ja paranduse küsimustega tegelev ametnik võib töötada hoopis teises osakonnas.

Sellegipoolest võivad kohalikud omavalitsused ellu viia rohkelt algatusi ja tegevusi, millel on märkimisväärne ja kiire kohalik mõju. [Zero Waste Europe'i kokkuvõttes](#) sellest, kuidas omavalitsused saavad luua tõhusaid korduskasutuse strateegiaid, on välja toodud **neli prioriteetset valdkonda**:

- Sea korduskasutuse ja jäätmetekke vältimise sihtmäärad.
- Lisa avalike hangete tingimustele keskkonnakriteeriume, mis annavad eelise korduskasutusele.
- Investeeri kvaliteetsete jäätmete kogumispunktide loomisesse.
- Loo oma kogukonnas korduskasutuskultuur.

See nimekiri pole kaugeltki lõplik. Korduskasutus ja jäätmetekke vältimine on tohutult lai teema, mille kohta on koostatud juba arvukalt materjale ning neid lisandub tulevikus kindlasti veel, kuna me toetame innukalt lahendusi, mida meil on tarvis üleminekuks ringmajandusele.

Käesoleva peatüki eesmärk on tutvustada mõningaid probleeme, millega me Zero Waste saadikutena kohalikul tasandil korduskasutust ja jäätmetekke vältimist toetades kokku puutume. Zero Waste saadikud peaksid kohalike omavalitsustega jäätmetekke vältimiseks koostööd tehes keskenduma kahele peamisele küsimusele:

- Mis on omavalitsuse **otseses** mõjuallas: nt korduskasutatavate nõude, dekoratsioonide kohustuslikuks tegemine avalikel üritustel ja avalikes hoonetes ning jäätmetekke vältimist toetavate kriteeriumite lisamine avalike hangete tingimustesse.
- Mis on omavalitsuse **kaudses** mõjuallas: nt pakendivabade poodide tegevuse toetamine, korduskasutusmudeleid rakendavate kohalike ettevõtete toetamine, kohalike ettevõtete kokkuviiimine olemasolevate korduskasutusettevõtetega (need on ainult mõned näited!).

EL-i jäätmepoliitika ja selle sihtmäärad on maailmas kõige edumeelsemad. Samas oleme ka kohalikul tasandil näinud märkimisväärselt **paremaid tulemusi, seda tänu strateegilistele tegevustele, mis on ette võetud sinusuguste Zero Waste saadikute abil**. Kõigi nende näidete juures on üks ühine joon: need seavad prioriteediks jäätmetekke vähendamise ja korduskasutuse. Kuna praegused poliitika ja sihtmäärad ei kirjelda veel väga hästi, kuidas seda saavutada, siis on

see ehk kõige keerukam ja rahuldustpakkuvam osa saadiku tööst. Koostöö ja parimate praktikate jagamine on selle jaoks äärmiselt olulised.

Ingliskeelset lisalugemist:

[Local guidance on creating reuse strategies](#) – kokkuvõte neljast peamisest poliitikameetmest, mille abil saavad kohalikud omavalitsused aidata luua kohaliku korduskasutuskultuuri.

[Reducing food waste at the local level](#) – kokkuvõte sammudest, mida kohalikud omavalitsused peaksid tekkivate toidujäätmete koguse vähendamiseks astuma.

[DRS Manifesto](#) – lühike kokkuvõte pandipakendisüsteemide loomisest.

[ReLoop-i teabelehed pandipakendisüsteemidest](#) – kasulik dokumendikogu pandipakendisüsteemide tähtsamatest teguritest ja eelistest.

[Reusable vs single-use packaging: a review of environmental impact](#) – korduskasutatavate ja ühekordsete pakendite ja nende keskkonnamõju võrdlus, arvutuslikult väljatoodud korduskasutatavate pakendite eeliseid.

[The story of ReWine](#) – juhtumianalüüs veinipudelite korduskasutussüsteemist Kataloonias.

[The story of Halle 2](#) – juhtumianalüüs Müncheni korduskasutus- ja paranduskeskusest.

[RREUSE-i teabeleht korduskasutusest](#) – lühike kokkuvõtte korduskasutuse sihtmäärade olulisusest ja juhised selle kohta, millised need olema peaksid.

HUVIKAITSE

Poliitilise maastiku tundmine on loomulikult vaid üks osa eduka Zero Waste saadiku tööst. Lisaks sellele on oluliste muutuste toimumiseks äärmiselt oluline, et arendaksime teadmiste täiendamiseks ka huvikaitse juures olulisi **eestkõnelemisoskusi**, et jäätmeteta majandamise poliitikat ja sõnumit enesekindlalt edasi anda.

Termin „huvikaitse“ hõlmab endast mitmeid erinevaid tegevusi, mille eesmärgiks on avaliku poliitika mõjutamine. **Huvikaitse** võib tähendada järgmist:

- teadustöö tegemine;
- avalikkuse harimine teadlikust tõstvate kampaaniate kaudu;
- poliitikutega kohtumine;
- sotsiaalmeediakampaaniate korraldamine.

Huvikaitse taktikad ja tegevused on Zero Waste saadiku tähtsaim tööriist, mille abil viia ellu **süsteemset muutust**. Sageli kasutatakse mõisteid huvikaitse ja lobitöö samas tähenduses, ehkki tegelikult seostub lobitöö pigem konkreetse seaduseelnõu mõjutamiseks suunatud tegevustega, huvikaitse hõlmab endas aga palju laiemat hariduslike ja teadlikkust tõstvate tegevuste ringi.

Kõige paremad huvikaitsekampaaniad ja -algatused on sellised, millel on selge eesmärk ning mille koostajad on teadnud, kuidas süsteem toimub ja kuidas seda enda huvides ära kasutada. Niisiis on huvikaitsetegevuste juures kõige olulisem planeerimine ja ettevalmistus. Kui huvikaitsetegevust kavandad, siis pea silmas järgnevaid olulisi samme:

Mõista

- Kõigepealt pead teemast ise hästi aru saama. Pane enda jaoks paika, mida tähendab antud kontekstis edu saavutamine ja mis on selle probleemi põhjus, mida sa lahendada püüad. Sa pead teadma, keda sul on edu saavutamiseks vaja enda poolele võita ja kes võib sinu tegevusele vastu võidelda.
- Selles etapis on suur abi [PEST](#) (poliitiline, majanduslik, sotsiaalne ja tehnoloogiline) ja [SWOT](#) (tugevused, nõrkused, võimalused, ohud) tööriistadest; samuti aitab sul probleemi tegeliku põhjuseni jõuda probleemipuude koostamine.

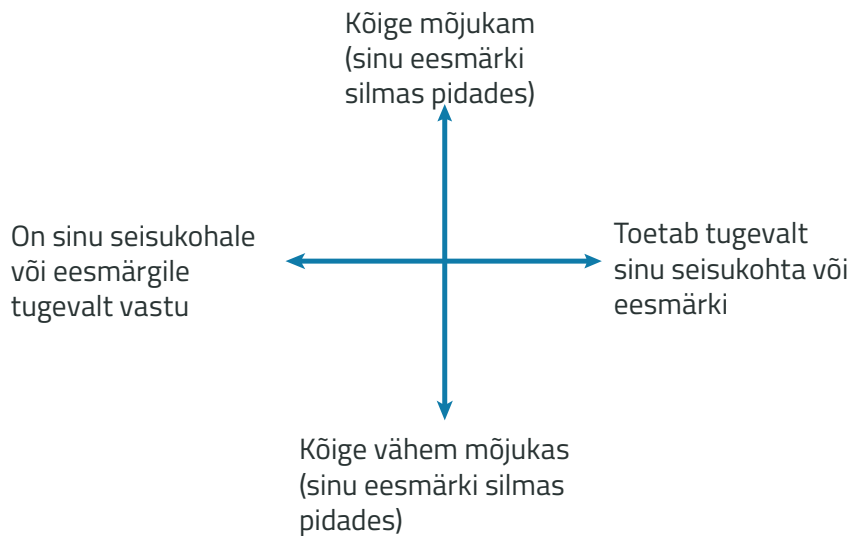
Kavanda

- Sul on vaja lõppeesmärgi saavutamise protsess osadeks jagada ja tuvastada selle erinevad sammud. Kui määrad kindlaks, mis peab juhtuma igal aastal, igas kuus või nädalas, siis aitab see sul näha, kuidas eduka lahenduseni jõuda ja mida on vaja teatud tähtsaks teha.
- Samuti peaksid suutma kindlaks määrata peamised sihtmärgid ja kavandada oma põhisõnumi: mida sa kavatsed öelda, et inimesed tegutsema hakkaksid, ja kellele sul on vaja seda öelda?
- Selle protsessi käigus on suureks abiks allolev tabel, kus saad kaardistada tähtsamad sidusrühmad. Üks telg kirjeldab nende valmidust koostööd teha ja teine telg mõjuvõimu asju muuta. Pelgalt põhiliste sidusrühmade tuvastamisest ei piisa. Lisaks sellele pead mõtlema, kui palju on neil mõjuvõimu muutuse elluviimiseks ning kui valmis on nad sinu eesmärkide toetamiseks tegutsema. Samuti pane kirja konkreetsed sammud, mida iga sidusrühm saaks teha, et sinu eesmärgi täitmisele kaasa aidata.¹

¹ Hea lisamaterjal mõjuvõimu kaardistamise kohta: Burfield, E. (2018). *Regulatory Hacking: A Playbook for Startups*.

Näide mõjuvõimu kaardistamise tabelist, mida on põhjalikumalt kirjeldatud [siin](#):

Tegutse

- See tähendab eelnevalt kavandatud tegevuste elluviimist ning samuti oma mõju hindamist kogu protsessi vältel ning plaanide, taktika või sõnumite muutumisele avatud olemist, kui see sinu mõju suurendada aitab.
- „Tegutse“ etapp võib hõlmata mitmeid erinevaid tegevusi: poliitikakujundajatega kohtumine, avalike kampaaniate elluviimine, vabatahtlike suutlikkuse suurendamine, petitsioonidele allkirjade kogumine, erinevate materjalide strateegiline jagamine, meediaga suhtlemine jne. Põhimõtteliselt tähendab see kõike, mis aitab inimestel, keda tahad teatud viisil käituma suunata, antud viisil käituda, olgu nendeks siis inimesed, kes hakkavad kodus jäätmeid rohkem liigiti koguma, või poliitikud, kes aitavad olulises seaduseelnõus sõnastust parandada.

Huvikaitse võib mõnele inimesele esmapilgul hirmutav tunduda, teiste jaoks on see loomumane, ent igatahes on tegu meie kui Zero Waste saadikute töö olulise ja vajaliku osaga. Õnneks on olemas mitmeid tööriistu, mis aitavad meie huvikaitsetööd võimalikult mõjusaks muuta, aidates täpsustada, milline on meie eesmärk, kuidas selleni jõuda ja keda selles protsessis appi on vaja kutsuda. Lisaks seisneb huvikaitse suuresti suhtlemisoskuses, seda nii suuliselt kui kirjalikult. Suhtlusoskust saab õppida ja arendada, **ent enesekindla suhtluse taga on tavaliselt korralik ettevalmistus**. Tõhusa huvikaitse juures on väga oluline, et sa tead oma põhisõnumit, tunnend oma kuulajaskonda, tead nende motivatsiooni ning tead ka, mida sa tahad, et nad pärast sinu teksti läbilugemist või sinu ärakuulamist teeksid. Samas on hea ja lohutav teada, et asjad ei lähe kunagi täpselt nii nagu plaanitud. Kuulajad võivad sinu ootusi ületada või sinu ootustele mitte vastata. Kui sul on plaan paigas, siis aitab see sul saavutatud tulemust heaks või halvaks hinnata ning annab aimu, mida järgmiseks teha. Tõhusa kommunikatsiooni kohta on lähemalt kirjutatud peatükis „Kommunikatsioon ja lugude jutustamine“. Seal on täpsemalt kirjeldatud ka seda, kuidas mõjuvõimu kaardistamise tabelit kasutada.

KORDUMA KIPPUVAD KÜSIMUSED

Mõtle enne vastuste lugemist, **kuidas küsimustele ise vastaksid.**

1. Kust saan teada, millised õigusaktid minu kohalikus omavalituses jäätmevaldkonda ja ringmajandust reguleerivad?
2. Millised on head näiteid jäätmeteta majandamist edendava poliitika kohta?
3. Miks ei võiks me lihtsalt kõiki problemaatilisi materjale keelustada?

1. Kust saan teada, millised õigusaktid minu kohalikus omavalituses jäätmevaldkonda ja ringmajandust reguleerivad?

See oleneb sellest, millises piirkonnas või riigis sa elad. Eurostati andmed annavad Euroopast parima ülevaate. Riiklikul või isegi piirkondlikul tasandil on sul vaja välja uurida, kes vastutab jäätmekäitluse eest ja kus nad kogutud andmed avaldavad. Iga omavalitsus, millega sa koostööd teed, peab teadma, kellele nad oma jäätmeandmed peavad esitama.

2. Millised on head näiteid jäätmeteta majandamist edendava poliitika kohta?

Igasugune Zero Waste linna põhimõtteid järgiv poliitika on kasulik ja Zero Waste saadikud peaksid seda toetama. Selliste poliitikameetmete näideteks võivad olla liigiti kogumise süsteemi või maksa-jäätmete-kaalu-pealt süsteemi elluviimine ning materjali korduskasutuse aastase sihtmäära seadmine. Ehkki mõningaid selliseid meetmeid kujundatakse ja rakendatakse kohalikul tasandil, on omavalitsuste mõjusaks tegevuseks väga oluline riikliku ja piirkondliku poliitika olemasolu. Näiteks võib tuua riiklikud seadused, mis reguleerivad biojätmete liigiti kogumist, nagu [Sloveenias 2000. aastatel](#), või hiljuti [Prantsusmaal vastu võetud riiklik seadus, mis kohustab toidukauplusi toidujäätmeid annetama](#).

3. Miks ei võiks me lihtsalt kõiki problemaatilisi materjale keelustada?

Teoorias võiks see ju toimida ja saaksime ära hoida kõigi problemaatiliste materjalide turule jõudmise. Reaalsuses peame aga looma üleminekustrateegia praegustelt majandusmudelitelt uutele. Ettevõtteid ja kodanikke peab toetama ja suunama, et nad hakkaksid igapäevaselt kasutama korduskasutatavaid ja ohutumaid materjale. Loomulikult toetame me ka keelustamist, ent sellega peavad kaasnema alternatiivsed lahendused ja ambitsioonikad, ent realistlikud tähtajad, mis võimaldavad kõigil sidusrühmadel enne keelu jõustumist uue olukorraga piisavalt kohaneda.

Lugejale edasi mõtlemiseks:

- Millised selle peatüki osad tekitasid kõige suuremat segadust või olid raskesti mõistetavad? Mis sa arvad, miks see nii oli?
- Kes on peamised osapooled, kellega pead oma kogukonnas jäätmetekke vältimise poliitika vallas koostööd tegema?
- Miks on sinu arvates poliitikakujundamine mõnede inimeste jaoks hirmutav või igav? Miks on see teiste arvates põnev?
- Milliseid oskusi sul juba on, mis teevad sinust hea huvikaitsja? Mida võiksid enda arvates täiustada?
- Millised tööriistad ja meetodid sul huvikaitse juures abiks on?
- Mida tahad sellest peatükist meelde jätta?
- Kas kavatsed käsitletud teemasid oma töös rakendada ning kui jah, siis kuidas?
- Millest soovid rohkem teada saada?